

Knjiga, ki jo je založila Nova založba v Ljubljani, je opremljena z okusom. Platnice je narisal akad. slikar Slavko Pengov, pesnikovo podobo pa v fini portretni tehniki z rdečo kredo akad. slikar Božidar Jakac. Dodana je še reprodukcija lista iz pesnikovega zapisa l. 1897.

Kettejevo Zbrano delo v redakciji prof. Francéta Koblarja je torej važna pridobitev v vrsti celotnih izdaj slovenskih besednih umetnikov. Od strani do strani te knjige sledimo samosvoji umetniški poti Kettejeve genialnosti, dokler je slednjič brutalno ne pretrga usoda tam, kjer se jame vzpenjati v najstrmejše klance proti sončnemu vrhu. Več ko je v teh pojočih stihih fantovske prešernosti, neugnane življenjske moči in optimizma, bolj ko se v njih odstirajo pogledi v globine človeškega srca, huje boli človeka zavest, da je pogoltnil grob s Kettejem enega najdarovitejših slovenskih pesnikov.

Alfonz Gspan

LJUBLJANA. Besedilo priredil in uredil celoto Francè Stelè. Izdal Tujsko prometni svet mestne občine ljubljanske. Ljubljana, 1940. — Že dolgo se je čutila potreba po reprezentativni ilustrirani izdaji, ki naj bi domačinom in tujcem pokazala z besedo in sliko pravi obraz Ljubljane. Drugod po svetu mesta sama skrbe za to, da izdajajo take albume v kar najlepši in najpopolnejši obliki. Tudi ponekod v Jugoslaviji poznamo primere, ki bi nam mogli služiti za vzgled. Tako je na primer splitska občina naročila slikarju Kirinu, da je izdelal zbirko grafičnih listov, ki kažejo najznamenitejše in najznačilnejše splitske vedute.

Tudi v Ljubljani se je končno uresničila zamisel takega albuma. Ljubljanska občina ga je izdala v prav lepi opremi: ima poleg uvodnih člankov zbirko 64 fotografskih posnetkov v reprodukciji. Dasi mora vsak dober Ljubljančan pozdraviti izid takega dela, bo malce razočaran ob tej izdaji. Ne bo mu namreč popolnoma jasno, kakšnemu namenu naj služi in zakaj je bilo treba ravno občine, da ga je založila, ko bi bil to sleherni količkaj prizadeven zaseben založnik lahko prav tako dobro, če ne bolje opravil. Izdanje namreč že po svojem izboru in reprodukcijki tehniki ni niti dovolj reprezentativno, s stališča turizma premalo zanimivo, a zgolj umetnostno zgodovinsko spet ne dovolj izčrpno.

Za uvod je profesor Francè Stelè napisal šest člankov, ki so: Lega, Zgodovina, Obličje, Kulturni obraz, Umetnostno središče in za sklep Pečat naše usode. Naravno je, da je izmed teh najboljši umetnostno zgodovinski del, zlasti oris urbanističnega razvoja mesta in pa prerez zgodovine umetnostnega snovanja v Ljubljani. Izmed Stelétovih ugotovitev je bistvenega pomena njegova delitev ljubljanskega stavbinskega razvoja v tri obdobja: v gotsko, baročno in Plečnikovo. Tudi posamezne teh dob podaja z veliko nazornostjo in prepričevalnostjo. Pravilni so tudi njegovi zaključki o povezanosti obdobj in o dolžnosti, da je v prihodnje treba zidati samo na temeljih organsko zraslega, da se ohrani, kar se je vrednega rešilo iz davnine in z njim novo spojiti v skladno celoto. Marsikaj se je od potresa grešilo proti temu načelu, zato so potrebna temeljita popravila, kolikor so še mogoča. Prav tod je Plečnik storil izredno mnogo koristnega in pokazal svoj tenki čut za ohranitev starih umetnostnih vrednot, katere je znal organsko povezati s sodobnimi ideali. Vseh napak popotresne stavbarske dobe pa ni mogel popraviti in čaka še marsikatera na mojstra. Tudi za celotno povojno, pogostoma prav revno stavbarstvo, še bolj pa za v marsičem pomanjkljivo urbanistično izgraditev Ljubljane nima zaslug niti ne nosi krivde Plečnik sam. Preveč je bilo sodelujočih in premalo smisla na vodilnih mestih, da bi se

bil ta razvoj pravilno in enotno usmeril. Posledica tega so marsikateri estetske napake in pomanjkljivosti, ki bijejo v obraz načelu ustvarjanja mestnega obličja iz lastnih lepotnih in funkcijskih pogojev. Plodovi takega neumevanja krajevnih posebnosti in potrebo so posamezne neorganske stavbe, kakor je tudi estetskemu učinku škodljivo omalovaževanje okolja, ki ga kažejo ponekod cele skupine novih poslopij, ki se nikakor ne morejo z obstoječimi strniti v skladno celoto. Gotovo je, da smemo že danes imenovati Ljubljano zadnjih dvajsetih let Plečnikovo Ljubljano. Če ne bi bil ta arhitekt dosegel nič drugega, kakor da je z avtoriteto genialnega umetnika dosegel to, da je mestna občina spoznala potrebnost, pri oblikovanju mestnega lica upoštevati tudi čisto lepotni moment enakovredno s praktičnim, da je doumela svojo nalogo velikopoteznosti v žrtvah za umetnostno izoblikovanje mesta in dolžnost, da skrbno ohranja in izpopolnjuje sleherno njegovo estetsko učinkujočo podobnost, je storil dovolj. Plečnikov vpliv na oblikovanje Ljubljane je ogromen in dasi je izmed mnogih njegovih del to ali ono problematske vrednosti, je njegovo prizadevanje v temeljih gotovo pravilno usmerjeno in je rodilo že velike koristi.

Mnogo manj zadovoljiv od besedila je ilustrativni del. Že izbira posnetkov ne kaže pravega načrta. Medtem ko je enostransko odmerjen velik del podob notranjostim in celo posameznim detajlom, mnoge najznačilnejše mestne vedute sploh niso prikazane. Zaman iščeš starinskih uličic, ki so tako značilne za staro Ljubljano pod gradom, kakor so recimo Študentovska, Medarska, Ribja, pogrešaš tudi izredno slikovito in značilno Krakovsko ulico. Med podobami ni spodnje Šentpeterske, tako karakteristične predmestne ceste, prav tako kakor pogrešaš Križevniško ulico in še več enakih intimnih kotov stare Ljubljane. Kje so slike pročelij vsaj najlepših baročnih stavb, kakršne so posamezne v Gosposki ulici, na Novem in Starem trgu, pa Pred škofijo in drugod, kje značilne predmestne hiše, kot so gostilne pri Figovcu, Pod lipo in pri Bergantu? O ljubljanskih baročnih portalih je Krleža nameraval napisati članek, tako močno so mu vzbudili zanimanje — razen semeniškega ni v tem albumu noben objavljen. Čudno je, da tudi od moderne Ljubljane ni dosti sledu v njem. Vsaj nekaj več celotnih Plečnikovih del naj bi bilo objavljenih, da bi slike podprle besedilo, prav bi pa bilo, da bi album pokazal vsaj najboljše, kar so postavili drugi.

Kar se pa tiče fotografsko tehnične strani, je treba reči, da se zdi izbor kar nerazumljiv. Ni dvoma, da imamo v Ljubljani neizmerno mnogo tehnično popolnejših in umetnostno pomembnejših posnetkov za prav vse objavljene vedute in še premnoge lepše. Pregledati bi bilo treba le nekaj zadnjih letnikov naših revij (tudi Kronike), pa bo moral vsakdo pritrditi. Čemu objavljati že neštetokrat reproducirane posnetke (ki jih dobiš lahko že kot razglednice), ki tehnično okorno in vsebinsko uborno podajajo brezosebne, slabo izbrane izreze, ko imamo na pretek čustveno bogatih in z individualnim, kar umetniškim smislom za značilnost izdelanih posnetkov? Tudi je pri sličnih delih, ki so očitno namenjena širšemu krogu, bistvenega pomena, da po možnosti podajajo neposredno zajete posnetke iz vsakdanjega, pouličnega življenja, ki so za oznako določenega kraja gotovo važnejši, kot so podrobnosti iz interieurjev, dasi so leté same umetnostno pomembne. Prav dobrih je malo posnetkov, med njimi so gotovo najboljši na straneh 5, 10, 11, 33, 35, 44, 46, 52. Med ostalimi jih ni mnogo, ki bi se dvigali nad povprečne šablonske izdelke v naših večinoma malo okusnih tujskoprometnih reklamnih vodnikih. Če bi samo po tem albumu morali presojati današnjo stopnjo slovenske amaterske in poklicne »umetniške« fotografije, bi bila sodba ostra in — mislim — krivična.

Ob izidu te »Ljubljane«, ki predstavlja prav za prav prvi poskus podobne publikacije pri nas, si želimo le to, da bi ljubljanska občina kmalu izdala nov in slikovno bolj skrbno sestavljen in bolj reprezentativen album.

K. Dobida

FRANČE MESESNEL: JOŽEF PETKOVŠEK, SLOVENSKI SLIKAR. Akademsko založba v Ljubljani. 1941. — Kot dvojni 4./5. snopič »Pogledov« nove zbirke, po obliki podobne izdajam nemške založbe »Insel«, je izšla knjižica, v kateri spomeniški konservator dr. Mesesnel podaja življenjepis in oris slikarskega dela Jožefa Petkovška, vrhniškega rojaka, ki je pred triinštiridesetimi leti umrl.

V zgodovini novejšega slovenskega slikarstva je Petkovškov pojav menda najzanimivejši. Dasi je tako kratek čas po njegovi smrti od vsega njegovega dela ohranjenih komaj nekaj drobcev, že ti fragmenti kažejo na nenavadno oblikujočo silo in res svojsko pojmovanje. Za življenja, ki mu je minevalo med napadi podedovane duševne bolezni in strastnim prizadevanjem, izraziti svoje umetnostne težnje, je bil Petkovšek doma, ne le med znanci in sorodniki, temveč tudi v naši uradni javnosti pravi tujec. Šele pozno po smrti je doživel pravičnejšo oceno, ki mu je odkazala mesto med najbolj izrazitimi predhodniki naše slikarske moderne.

Izčrpen Petkovškov življenjepis je leta 1924 v Zborniku za umetnostno zgodovino objavil Marjan Marolt. Ta sestavek je v glavnem služil tudi Mesesnelu, ko je spisal to kratko poljudno monografijo na devetnajstih straneh. Poznavanje Šubičevega življenja v Parizu, kjer se je z njim seznanil tudi Petkovšek, mu je olajšalo delo. Pisec skuša podati sintetično podobo Petkovškovega razvoja in ugotavlja, da je vse svoje kratko življenje — dokler je bil še pri neskaljeni zavesti — težil za odkritjem lastne duhovne podobe in iskal pota do uresničenja svojega ideala: realističnega kmetskega žanra s popolnim vživetjem v domačo pokrajino in duševnost našega kmetskega ljudstva. Tako je ta nepriznani in skoraj nepoznani slikar zavestno iskal izraz prave slovenske umetnostne samobitnosti, kar je v Parizu pod vplivom ondodnih kmetskih slikarjev, daljnih Milletovih naslednikov, spoznal za svojo nalogo. To je skušal izvršiti z ognjevitostjo in vztrajnostjo, ki oddaleč spominja skoro na Van Gogha, kolikor je seveda dopustna ta primerja, vendar je pa usoda odločila, da se je njegov duh prej za zmerom pogreznil v temo, preden je mogel dokončno oblikovati svoje poglobitvene zasnutke. Toda tudi taki, kakršni so se ohranili, kažejo navzlic deloma še okorni obliki resnično zrelost, izredno globino in prodirno samoniklost, ki je za čas postanka in okolje kar občudovanja vredna.

Spisu je dodan seznam Petkovškovih ohranjenih del, ki našteva štiri in dvajset oljnih slik, akvarelov in risb. Od teh samo tri niso reproducirane, tako da je v tej knjižici vendarle zbrano skoro vse, kar se je rešilo Petkovškovega do naših dni. Mnogo kompozicij je bolni umetnik v zadnjih letih življenja sam uničil, marsikaj, zlasti študij in osnutkov, so pa neuki sodobniki zavrgli. Toda že to malo, kar je ohranjenega, je dokaz velike umetniške osebnosti. Vse Petkovškovo življenje je bilo kakor ena sama obupna borba pojemajočega duha s temino, ki ga je grozila zajeti in ga končno tudi res pogoltnila.

Knjižica je zelo okusno izdana in si mora vsakdo, ki mu je kaj do popularizacije naše upodabljajoče umetnosti, želeči, da bi ji sledilo kmalu še več podobnih, tako da bi si z njimi ustvarili nekakšno majhno enciklopedijo domače umetnosti, kar bi na občinstvo vplivalo vzgojno, na ustvarjajoče pa spodbudno.

K. Dobida